

Bijlage 4 – Beschrijving van fasen Seo-r / emotionele ontwikkeling (A. Dosen)

Bij veel leerlingen (in dit document wordt gesproken van leerlingen, maar evengoed kunnen de woorden 'kinderen', 'jongeren' en 'jongvolwassenen' gebruikt worden) met een verstandelijke beperking is er sprake van een disharmonisch ontwikkelingsprofiel. Dit houdt in dat de verschillende ontwikkelingsgebieden van de persoon (bijvoorbeeld, cognitief, sociaal, emotioneel, lichamelijk) zich niet gelijkmatig ontwikkelen. Wanneer er sprake is van een disharmonische ontwikkeling kan overschatting (een beroep doen op vaardigheden die nog niet of onvoldoende ontwikkeld zijn) of onderschatting (geen beroep doen op vaardigheden die al wel ontwikkeld zijn) in het dagelijks leven het gevolg zijn. Een disharmonisch profiel maakt een leerling, vooral emotioneel, kwetsbaar en juist vanuit die emotionele kwetsbaarheid ontstaat bij veel leerlingen psychische problematiek en/of moeilijk verstaanbaar gedrag. Het gevaar van overschatting is groot wanneer niet duidelijk is op welk emotioneel niveau een persoon met een verstandelijke beperking functioneert. De emotionele ontwikkeling bepaalt in belangrijke mate onze draagkracht in het dagelijks leven.

Bij de inschaling van leerlingen in de fase die past bij hun sociaal-emotionele ontwikkeling, komt het voor dat een leerling gedrag laat zien, dat bij meerdere fasen past. Op veel scholen wordt ervoor gekozen om een leerling, ten behoeve van het ontwikkelingsperspectief, in te schalen in de fase waarin de leerling meestal functioneert.

Eerste adaptatiefase – **prikkels ervaren** (ontwikkelingsleeftijd 0-6 maanden): Leerlingen in deze fase zijn emotioneel gezien alleen bezig met zichzelf. Het lichaam reageert op prikkels, de leerling reageert met lust of onlust op deze prikkels. Er is sprake van lichamelijk ervaren van de belevingswereld. Veiligheid wordt lichamelijk ervaren. De leerling heeft individuele verzorging nodig door vertrouwde volwassenen.

Ondersteuningsbehoefte:

- Om zich veilig te voelen heeft een leerling een constante eigen plaats nodig: mijn eigen bed, mijn eigen stoel.
- Er is nabijheid van volwassenen nodig.
- Een prikkelarme omgeving wordt als veilig ervaren.
- De leerling floreert bij rust en structuur.

Eerste socialisatiefase – **hechten** (ontwikkelingsleeftijd 6-18 maanden): Leerlingen leren in deze fase dat ze door kleine handelingen in de omgeving kunnen bewerkstelligen en ook dat personen en voorwerpen blijven bestaan, ook al ziet de leerling ze niet meer. De leerling leert om op de omgeving en de verzorger te vertrouwen. Zijn of haar belevingswereld bestaat uit dat wat de leerling in relatie met verzorger ervaart, het gevoel van veiligheid is gekoppeld aan vaste verzorger.

Ondersteuningsbehoefte:

- Om zich veilig te voelen heeft de leerling een veilige, redelijk voorspelbare omgeving (zowel in dagplanning als in ruimte) nodig.
- Er is nabijheid-op-afstand van volwassenen nodig. De leerling wil zelfstandig zijn omgeving ontdekken, maar heeft daarvoor wel toezicht van volwassenen nodig.
- Begrenzing door volwassenen is nodig.
- De leerling geniet van speeltjes die geluidjes maken en van sensopathisch materiaal als zand, water en vingerverf.

Eerste individuatiefase – **wilsontwikkeling** (ontwikkelingsleeftijd 18-36 maanden): De leerling leert in deze fase zijn of haar handelingen doelbewust te sturen. Die geeft een gevoel van controle over de omgeving. De leerling krijgt meer besef van het feit dat hij of zij een eigen persoon is, los van anderen. De belevingswereld bestaat uit de vertrouwde omgeving, de volwassene is op afstand aanwezig. Het gevoel van veiligheid wordt ervaren als de volwassene is in de buurt, maar op een afstandje aanwezig is.

Ondersteuningsbehoefte:

- Om zich veilig te voelen heeft de leerling een omgeving nodig waarin hij of zij kan ontdekken en waarin de leerling een eigen inbreng kan hebben.
- Er is een volwassene in de buurt nodig, die de leerling grenzen aangeeft en consequenties leert van ongewenst gedrag.

- De leerling is op zoek naar duidelijkheid en heeft volwassenen nodig die antwoorden geven op waaromvragen.

Eerste identificatiefase – **eigenheid** (ontwikkelingsleeftijd 3-7 jaar): De leerling ontwikkelt zich steeds verder tot een zelfstandige persoon. Hiervoor spiegelt de leerling zich aan een rolmodel. Samen met anderen probeert de leerling iets tot stand te brengen. Ook neemt de leerling steeds meer initiatief. De leerling leert steeds meer zich ook aan regels te houden zonder nabijheid van een volwassene. In een vertrouwde omgeving kan de leerling zelfstandig functioneren.

Ondersteuningsbehoefte:

- Om zich veilig te voelen heeft de leerling duidelijke regels nodig.
- De begeleiding door volwassenen is meer op afstand en gericht op het stimuleren van initiatief van de leerling. De houding van de volwassenen is daarin uitnodigend en stimulerend.
- De leerling heeft het nodig om een vertrouwensrelatie met een begeleider op te bouwen.
- De leerling kan verantwoordelijkheid dragen voor dingen die het qua niveau aankan.

Realiteitsbewustwording – **verantwoordelijkheid** (ontwikkelingsleeftijd 7-12 jaar): De leerling leert in deze fase zich sociale regels eigen maken en leert om verantwoordelijk te zijn (kunnen samenwerken, opbouwen en onderhouden van vriendschappen). Een eigen mening wordt gevormd. Veiligheid wordt ervaren als zelfstandigheid en zelfvertrouwen gestimuleerd worden. Begeleiding en ondersteuning op afstand is nodig.

Ondersteuningsbehoefte:

- Om zich veilig te voelen heeft de leerling volwassenen nodig die hem of haar vertrouwen en stimuleren tot zelfstandigheid.
- Om de leerling te stimuleren zich een eigen mening te vormen, is discussie nodig. De leerling moet geconfronteerd worden met denkfouten en moet leren andermans mening te respecteren.
- Contact met leeftijdsgenoten stimuleren.
- Spreek de leerling aan op zijn of haar verantwoordelijkheden.